

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การที่ประเทศไทยจะเจริญก้าวหน้าได้นั้น จะต้องได้รับการพัฒนาในทุกด้านไปพร้อม ๆ กัน โดยไม่มุ่งเพียงด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ แต่จะมุ่งเน้นในประเด็นที่สำคัญที่จำเป็นต้องพัฒนาอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะ ซึ่งการจะพัฒนาประเทศในกรณีใด ๆ ก็ตามปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือการพัฒนาคน และสิ่งสำคัญที่จะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนก็คือการศึกษา ความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี การแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้เรามีอาจหยุดนิ่งต่อเนื่อง (กรมวิชาการ. 2545 : 1-3) การศึกษาเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพโดยการจัดการเรียนการสอนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีพัฒนาการได้ถึงขีดสุดในทุกด้าน ได้แก่ พัฒนาการทางกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา สถาบันที่มีอิทธิพลต่อพัฒนา การของมนุษย์ คือ สถาบันครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ สถาบันครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยการจัดการศึกษานั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540 – 2544) มุ่งให้เป็นหน้าที่รับผิดชอบของระบบโรงเรียน โดยการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรและเป้าหมายที่คาดว่าจะได้รับจากโรงเรียน คือการได้พบเห็นเด็กที่มีความฉลาดเฉลียว มีร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง มีอารมณ์ดีร่าเริงแจ่มใสสมควรแก่วัย มีคุณธรรมมีความสามารถในการตัดสินใจ มีความสามารถในการแก้ปัญหา การช่วยเหลือตัวเอง การอยู่ร่วมกันกับเพื่อนและครูได้ดีไม่เป็นปัญหากับครูและผู้ปกครองเมื่อเติบโตใหญ่เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศชาติ (รุ่งทิพย์ พรหมณะ. 2543 : 1)

จุดหมายหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความรู้ มีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จนมาถึงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ยังมีจุดหมายไปในทิศทางเดียวกัน แต่การที่จะให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายตามที่หลักสูตรกำหนดไว้อย่างครบถ้วนนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ครูเป็น

บุคคลหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอน ครูต้องเป็นผู้มีความสามารถ มีความรอบรู้ มีศักยภาพในการจัดการเรียนการสอน และเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อผู้เรียน เพราะบรรยากาศในชั้นเรียนครูเป็นผู้กำหนด ซึ่งบรรยากาศในชั้นเรียนนั้นมีส่วนสำคัญต่อสภาวะทางอารมณ์ของผู้เรียน โดยเฉพาะผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีปัญหาในการเรียนมากที่สุด เพราะผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 นั้น อยู่ในช่วงวัยรุ่น มีสภาวะทางอารมณ์แปรปรวนง่าย อ่อนไหว ต่อต้าน จึงมีผลต่อการเรียนถ้ามีสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อตัวผู้เรียนจะเกิดปัญหาค้นมา เช่น ปัญหาการหนีเรียน ไม่ส่งงาน ต่อต้านครู ติด ร ติด 0 บางรายต้องออกไปเรียนการศึกษานอกโรงเรียน (รายงานการคัดกรองนักเรียน ม.3 สพท.มค.1) พฤติกรรมที่เกิดขึ้นทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นผลสืบเนื่องจากการนำหลักสูตรไปใช้เพราะในขั้นตอนการใช้หลักสูตรที่เป็นทางการ (Formal Curriculum) ในการจัดการเรียนการสอนโดยครูเป็นผู้ใช้นั้นได้เกิดปรากฏการณ์ของหลักสูตรขึ้น ซึ่งในแวดวงการจัดการศึกษาไม่มีการให้ความสำคัญกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น หนึ่งในปรากฏการณ์ของหลักสูตรคือ หลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum)

สไนเดอร์ (Snyder, 1986 : 27) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรแฝง ได้หลักสูตรที่เด่นชัดว่าหลักสูตรแฝงเป็นหลักสูตรที่ไม่เป็นทางการแอบแฝงอยู่ในสภาพบรรยากาศและนักเรียนสามารถเรียนรู้จากการตีความจากสภาพบรรยากาศนั้น โดยที่ครูไม่รู้ตัวหรือไม่เจตนาที่จะสอน สภาวะทางอารมณ์ ความรู้สึก ของนักเรียนส่วนหนึ่งเป็นการเรียนรู้ผ่านการตีความสภาพบรรยากาศการจัดการเรียนการสอนของครูจึงเป็นหลักสูตรแฝงที่สำคัญ ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะมีผลกระทบมากมายทั้งด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ ซึ่งถ้าเป็นเรื่องที่ไม่พึงประสงค์แล้วจะมีผลต่อเนื่องถึงสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนได้และจากผลการศึกษาของ Synder ยังได้ผลสรุปว่าไม่มีหน่วยงานทางการศึกษา สถาบันทางการศึกษาหรือสถานศึกษาใดที่ไม่ปรากฏหลักสูตรแฝง หลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) เป็นหลักสูตรประเภทหนึ่งที่กำหนดขึ้นโดยมีฐานคติบนความเชื่อว่า ผู้เรียนนั้นเรียนรู้สิ่งอื่นอีกหลายสิ่งนอกเหนือจากที่สอนในหลักสูตรสถานศึกษา (ชนิดา รักษ์พลเมือง และสมหวัง พิธิยานุวัฒน์. 2549 : 130) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ดิวอี้ ที่กล่าวว่าในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นได้บูรณาการซึ่งกระบวนการแฝง (Laten Process) ที่ส่งผลต่อผู้เรียนในหลาย ๆ เรื่อง เช่น ลักษณะนิสัยในการเรียน การมีความเคารพในตัวเองของผู้เรียน ตลอดจนถึงทัศนคติและการใช้ชีวิตในสังคมของผู้เรียน ดิวอี้ เรียกการเรียนรู้ในลักษณะนี้ว่า “การเรียนรู้คู่ขนาน” (Collateral Learning) หลักสูตรแฝงนี้เป็นการเรียนรู้ที่ไม่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า หรือมิได้

เสนอไว้ในหลักสูตรที่เป็นทางการเป็นสิ่งที่ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้จากทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในตัวของนักเรียน อาจเป็นสิ่งที่สถานศึกษาต้องการหรือไม่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนก็ได้ ทั้งนี้การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในผู้เรียนแต่ละคนอาจแตกต่างกันได้ถึงแม้จะอยู่ในสถานการณ์เดียวกัน

หลักสูตรแฝงนี้อาจมีทั้งทางบวกและทางลบต่อการเรียนรู้ ทักษะคิด ค่านิยม การถ่ายทอดทางสังคมของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ภูษิต บุญทองเถิง, 2549 : 24-32) ได้ศึกษากระบวนการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ที่มีการควบคุมกำกับหลักสูตรแฝงเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพของผู้เรียน ด้านผลสัมฤทธิ์เนื้อหาวิชา ด้านทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์และด้านสภาวะทางอารมณ์ความรู้สึกรู้สึกที่มีต่อการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย ความวิตกกังวล ในการเรียนและเจตคติต่อการเรียนคณิตศาสตร์ ทำให้ได้กระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมและสามารถเสริมสร้างการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพของผู้เรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด

วรรณีย์ ชัยเฉลิมพงษ์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเพื่อพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยของหลักสูตรแฝงที่มีผลต่อลักษณะทางวิชาชีพของนิสิตนักศึกษาเภสัชศาสตร์ เพื่อเปรียบเทียบอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อหลักสูตรแฝงและลักษณะทางวิชาชีพของนิสิตนักศึกษาเภสัชศาสตร์ในแต่ละชั้นปีและเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมนิสิตนักศึกษาและการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาเพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษาเภสัช พบว่า หลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นกับนิสิตนักศึกษาเภสัชศาสตร์ ประกอบด้วยการเรียนรู้เรื่องการรู้จักตัวเอง ความเป็นผู้นำวิธีการเรียนในมหาวิทยาลัย ทักษะคิดต่ออาจารย์ และทักษะคิดต่อวิชาชีพ 2) รูปแบบที่ทดสอบมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ประกอบด้วยตัวแปรภายนอก 3 ตัว ตัวแปรแฝงภายใน 2 ตัว และตัวแปรสังเกตได้ 23 ตัว โดยปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เรียน สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน สภาพแวดล้อมนอกห้องเรียน มีผลต่อหลักสูตรแฝงและลักษณะทางวิชาชีพ และมีผลทางอ้อมต่อลักษณะวิชาชีพผ่านหลักสูตรแฝง สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนมีผลทางตรงต่อหลักสูตรแฝงมากที่สุด หลักสูตรแฝงมีผลทางตรงต่อลักษณะทางวิชาชีพมากที่สุด สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนมีผลทางตรงต่อหลักสูตรแฝงและลักษณะทางวิชาชีพในลำดับรองลงมา อิทธิพลทางตรงที่หลักสูตรแฝงมีต่อลักษณะทางวิชาชีพในชั้นปีที่ 4 และ 5 มีขนาดอิทธิพลมากกว่าอิทธิพลทางตรงที่หลักสูตรแฝงมีผลต่อลักษณะทางวิชาชีพในชั้นปีที่ 1, 2 และ 3

จากปัญหาการหนีเรียน ไม่ส่งงาน ต่อต้านครู คิด ร คิด 0 บางรายต้องออกไปเรียน การศึกษานอกโรงเรียน ที่กล่าวมาข้างต้นและผลสรุปจากงานวิจัยของทั้งสองท่านล้วนมีส่วน

เกี่ยวข้องและให้ความสำคัญกับหลักสูตรแฝง และเชื่อว่าหลักสูตรแฝงมีผลต่อการจัดการเรียน การสอน ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จึงสนใจที่จะศึกษา ปรากฏการณ์หลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นในสภาพบรรยากาศการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อให้ได้สารสนเทศที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ยืนยันให้บุคลากร ทางการศึกษาได้รับรู้ปรากฏการณ์หลักสูตรแฝงที่เกิดขึ้นผ่านสภาพบรรยากาศการจัดการเรียน การสอนว่ามีอยู่จริง เพื่อให้เกิดความตระหนัก และระมัดระวังรอบคอบ รัดกุมในการวาง แผนการจัดการเรียนการสอนเพื่อควบคุมกำกับไม่ให้เกิดหลักสูตรแฝงที่จะส่งผลกระทบต่อ ด้านที่ไม่พึงประสงค์ นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ให้เกิดสัมฤทธิ์ผลสูงสุดของการ สอนต่อไป

คำถามการวิจัย

บรรยากาศการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ระดับ มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัด มหาสารคาม มีปรากฏการณ์ที่เป็นหลักสูตรแฝงใดบ้าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่เป็นหลักสูตรแฝง ในบรรยากาศการจัดการเรียน การสอนใน ชั้นเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY
ระยะเวลาในการวิจัย

ภาคเรียนที่ 2 ระหว่าง เดือนพฤศจิกายน 2552 – มีนาคม 2553

ขอบเขตการวิจัย

โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม
จำนวน 14 โรงเรียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

บรรยากาศการจัดการเรียนการสอน หมายถึง สภาพบรรยากาศในการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริงของนักเรียนในชั่วโมงเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอเมือง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1

หลักสูตรแฝง หมายถึง หลักสูตรที่ไม่ได้รับการเปิดเผย โดยบุคลากรของสถานศึกษา แต่มีผลกระทบที่ลึกซึ้ง และคงทนในหมู่นักเรียน นักศึกษา ได้มากกว่าหลักสูตรที่เป็นทางการ ดังนั้นแนวคิดพื้นฐานที่อยู่เบื้องหลังมโนทัศน์หลักสูตรแฝงก็คือผู้เรียนจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้โดยไม่ผ่านการสอนจริงตามที่กำหนดในหลักสูตรที่เป็นทางการ และในลักษณะเช่นนี้ มโนทัศน์ของหลักสูตรแฝงจึงเป็นหนทางหรือวิถีทางแห่งกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนาในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาหลักสูตรแฝงในสภาพบรรยากาศการจัดการเรียนการสอนในชั่วโมงเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ 1) ด้านเทคนิควิธีการ 2) ด้านแบบแผนการบริหารจัดการชั้นเรียน 3) ด้านวัดและประเมินผลดังต่อไปนี้ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาเครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แบบวิเคราะห์แผนการจัดการเรียนรู้ เป็นแบบวิเคราะห์ที่กำหนดรายการวิเคราะห์เพื่อให้ทราบแบบแผนกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนของครู
2. แบบสัมภาษณ์ครู เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ใช้สัมภาษณ์ครูเพื่อยืนยันความเชื่อ แบบแผนกิจกรรมการเรียนในชั้นเรียนของครู
3. แบบสังเกตการสอน เป็นแบบสังเกตที่กำหนดรายการสังเกตที่ครอบคลุมทั้งพฤติกรรมการสอนของครู และพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนที่สะท้อนความเชื่อและแบบแผนการกระทำหรือพฤติกรรมในชั้นเรียน
4. แบบสอบถามสำหรับนักเรียน เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ประกอบด้วยรายการสอบถามที่แสดงความสัมพันธ์เชื่อมโยงปรากฏการณ์หลักสูตรแฝงในชั้นเรียน
5. แบบสัมภาษณ์นักเรียนเฉพาะกรณี เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ประกอบด้วยรายการสัมภาษณ์เพื่อยืนยันปรากฏการณ์เชื่อมโยงหลักสูตรแฝง

คุณภาพการเรียนรู้ หมายถึง สัมฤทธิผลที่เกิดกับผู้เรียนตามที่คาดหวังครอบคลุมองค์ประกอบตามเกณฑ์คุณภาพที่กำหนดโดยกรมวิชาการ ได้แก่ ด้านเนื้อหา ด้านทักษะกระบวนการและด้านสภาวะทางอารมณ์ที่มีผลต่อการเรียนรู้

ปรากฏการณ์ของหลักสูตร หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กันในการนำหลักสูตรที่เป็นทางการลงสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย

1. หลักสูตรหลักหรือหลักสูตรที่เป็นทางการ รายละเอียดของหลักสูตรมีการอธิบายไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในเอกสารที่เป็นทางการ
2. หลักสูตรเชิงปฏิบัติ เป็นหลักสูตรที่ถูกนำไปใช้อย่างเป็นรูปธรรมทั้งด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการทดสอบ
3. หลักสูตรแฝง เป็นหลักสูตรที่ไม่ได้รับการเปิดเผย โดยบุคลากรของสถานศึกษาแต่มีผลกระทบที่ลึกซึ้ง และคงทนในหมู่นักเรียน นักศึกษา ได้มากกว่าหลักสูตรที่เป็นทางการ
4. หลักสูตรสูญ เป็นวิชาสำคัญที่ไม่ถูกนำมาสอน
5. หลักสูตรเกิน เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีการวางแผนมาก่อนและอยู่นอกเหนือหลักสูตรหลักหรือหลักสูตรที่เป็นทางการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประโยชน์เชิงวิชาการ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรแฝง ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนอันมีผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นการวิจัยเพื่อขยายขอบเขตองค์ความรู้ของหลักสูตรแฝงให้แพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา
2. ประโยชน์เชิงประยุกต์ การวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาในกลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม ได้รับรู้และตระหนักถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากหลักสูตรแฝงและเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพต่อไป